МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ
імені адмірала Макарова

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНСТИТУТ ІМЕНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО
(повна назва підрозділу)

КАФЕДРА СПЕЦІАЛЬНОЇ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ
(повна назва кафедри)

ЗАТВЕРДЖЕНО
Проректор із науково-педагогічної роботи
_____ Сергій Слободян

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Program of the Discipline

Екологія спілкування

ECOLOGY OF COMMUNICATION

рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

тип дисципліни вибіркова

мова викладання українська

Миколаїв – 2025

Робоча програма навчальної дисципліни «Екологія спілкування» є варіативним компонентом підготовки фахівців усіх галузей знань усіх спеціальностей.

« 30 » вересня 2025 р. 17 с.

Розробник: *Середа Ірина Валеріївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти.*

Проєкт робочої програми навчальної дисципліни «Екологія спілкування» розглянуто на засіданні кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
Протокол № 3 від « 01 » жовтня 2025 р.

Завідувач кафедри *Катерина Шапочка*

Проєкт робочої програми навчальної дисципліни «Екологія спілкування» розглянуто Науково-методичною комісією Навчально-наукового педагогічного інституту імені В.О. Сухомлинського
Протокол № 1 від « 14 » жовтня 2025 р.

Голова *Людмила Хрящевська*

Проєкт робочої програми навчальної дисципліни «Екологія спілкування» погоджено з навчальним відділом

Начальник відділу *Андрій Лабарткава*

Робочу програму навчальної дисципліни «Екологія спілкування» затверджено Навчально-методичною радою НУК
Протокол № від « 29 » жовтня 2025 р.

Голова НМР НУК *Сергій Слободян*

© НУК, 2025
© Середа І.В., 2025

ЗМІСТ

Вступ 4
1. Опис навчальної дисципліни 5
2. Мета вивчення навчальної дисципліни 6
3. Передумови для вивчення дисципліни 6
4. Очікувані результати навчання 6
5. Програма навчальної дисципліни 6
6. Методи навчання. Засоби діагностики результатів навчання та методів їхнього демонстрування 11
7. Форми поточного та підсумкового контролю 11
8. Критерії оцінювання результатів навчання 15
9. Засоби навчання 15
10. Рекомендовані джерела інформації 16

ВСТУП

Анотація

Курс «Екологія спілкування» - варіативна навчальна дисципліна педагогічного циклу, є важливою складовою підготовки бакалаврів. Авторський курс спрямовано на формування актуальних компетенцій сучасного фахівця (м'яких навичок): здатності до вияву емпатії, ефективної професійної комунікації, конструктивного розв'язання конфліктів, саморегуляції власної діяльності, профілактики емоційного вигорання. Предметом вивчення є принципи, методи і технології екологічного спілкування.

Ключові слова: екологія спілкування, саморегуляція, ненасильницьке спілкування, емоційна компетентність, конструктивне розв'язання конфліктів.

Summary

The course "Ecology of communication" is a variable educational discipline of the pedagogical cycle, is an important component of the training of bachelors. The author's course is aimed at forming relevant competencies of a modern specialist (soft skills): the ability to show empathy, effective professional communication, constructive resolution of conflicts, self-regulation of one's own activities, prevention of emotional burnout. The subject of study is the principles, methods and technologies of the teacher's ecological communication.

Key words: communication ecology, self-regulation, nonviolent communication, emotional competence, constructive conflict resolution.

1. Опис навчальної дисципліни

<table>
<tr><td rowspan="2">Найменування показників</td><td rowspan="2">Галузь знань, спеціальність (освітня програма), освітній рівень</td><td colspan="2">Характеристика навчальної дисципліни</td></tr>
<tr><td>денна форма навчання</td><td>заочна форма навчання</td></tr>
<tr><td>Кількість кредитів – 5</td><td rowspan="3">Усі галузі знань</td><td colspan="2">Вибіркова</td></tr>
<tr><td>Модулів – 1</td><td colspan="2">Рік підготовки:</td></tr>
<tr><td>Змістових модулів – 5</td><td>3-й</td><td>3-й</td></tr>
<tr><td rowspan="8">Електронний адрес РПНД на сайті Університету

Індивідуальне науково-дослідне завдання
–

Загальна кількість годин –150</td><td rowspan="8">Усі спеціальності</td><td colspan="2">Семестр</td></tr>
<tr><td>1-й</td><td>1-й</td></tr>
<tr><td colspan="2">Лекцій</td></tr>
<tr><td>30 год.</td><td>4 год.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Практичні, семінарські</td></tr>
<tr><td>30 год.</td><td>10 год.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Лабораторні</td></tr>
<tr><td>0 год.</td><td>0 год.</td></tr>
<tr><td rowspan="5">Тижневих годин для денної форми навчання:
аудиторних – 6;

самостійної роботи студента – 4</td><td rowspan="5">Освітній рівень:
перший (бакалаврський)</td><td colspan="2">Самостійна робота</td></tr>
<tr><td>90 год.</td><td>136 год.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Індивідуальні завдання: 0 год.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Вид контролю: залік</td></tr>
<tr><td colspan="2">Форма контролю: усна</td></tr>
</table>

2. Мета вивчення навчальної дисципліни

Мета вивчення навчальної дисципліни «Екологія спілкування» полягає в ознайомленні з принципами, методами і технологіями екологічного спілкування.

3. Передумови для вивчення дисципліни

Передумов для вивчення навчальної дисципліни «Екологія спілкування» немає.

4. Очікувані результати навчання

Вивчення навчальної дисципліни не передбачає формування та розвиток у студентів таких результатів навчання через належність дисципліни до категорії вибіркових.

Під час опанування матеріалами курсу студенти матимуть можливість оволодіти такими компетентностями:

1) знання принципів, методів і технологій екологічного спілкування;
2) володіння техніками і засобами екологічного спілкування, конструктивного розв'язання конфліктів, саморегуляції діяльності, профілактики емоційного вигорання;
3) здатність до ефективної професійної комунікації.

5. Програма навчальної дисципліни

Модуль 1. Наука про основи екологічного спілкування

Змістовий модуль 1. Спілкування як основа організації взаємодії

Тема 1. Основні характеристики спілкування

1. Спілкування як соціальний та психологічний феномен. Функції спілкування.
2. Класифікація видів спілкування.
3. Моделі мовленнєвої комунікації.
4. Засоби спілкування: вербальні та невербальні.
5. Основні форми і стилі спілкування.
6. Типи комунікабельності людей.

Література [6], с.46-66; [7]; [10]; [11].

Тема 2. Спілкування як обмін інформацією і взаємодія

1. Специфіка процесу обміну інформацією.
2. Комунікативні бар'єри
3. Слухання та говоріння
4. Інтерактивна сторона спілкування.
5. Різновиди міжособистісних контактів.
6. Взаємодія як організація діяльності.
7. Види психологічного впливу.

Література [6], с.67-86; [7]; [10]; [11].

Змістовий модуль 2. Принципи та методи екологічного спілкування

Тема 1. Екологія спілкування. Особисті кордони

1. Екологія у спілкуванні. Екологічне спілкування
2. Принципи екологічного спілкування
3. Види особистих кордонів. Порушення кордонів
4. Формування особистих кордонів

Література [6]; [7]; [10]; [11]; [39], с.109-118.

Тема 2. Методи та прийоми екологічного спілкування
1. Як спілкуватись екологічно.
2. Я-висловлювання.
3. Техніка ненасильницького спілкування.
4. Прийоми етичного захисту у спілкуванні.

Література [6]; [7]; [10]; [11]; [39], с.109-118.

Змістовий модуль 3. Саморегуляція, психопрофілактика, ресурсозбереження

Тема 1. Саморегуляція і ресурсозбереження
1. Особистість як самокерована система. Типи і види самоуправління особистості.
2. Сутність і механізми саморегуляції. Саморегуляція і корегуляція, їх роль у житті людини.
3. Типи і види саморегуляції.
4. Методи і засоби саморегуляції.
5. Поняття психологічного ресурсу особистості. Типи відновлення енергії. Шляхи відновлення і збереження внутрішніх ресурсів особистості.

Література [6], с.42-52, 105-124; [7]; [10]; [11]; [39], с.101-103.

Тема 2. Профілактика емоційного вигорання і стресостійкість
1. Психопрофілактика. Рівні психопрофілактики.
2. Види психопрофілактичної допомоги.
3. Емоційне вигорання, його ознаки.
4. Профілактика професійного вигорання.
5. Формування стресостійкості.
6. Техніки самодопомоги в умовах стресу.

Література [6]; [7]; [10]; [11]; [39], с.70-77.

Змістовий модуль 4. Емоційна компетентність

Тема 1. Розвиток емоційної компетентності
1. Емоційний інтелект і його роль у житті сучасної людини. Складові емоційного інтелекту.
2. Основні емоції, їх прояви і ознаки, тілесні реакції.
3. Емпатія та її роль в ефективному спілкуванні.
4. Емоційне піратство та його наслідки. Реактивність і проактивність. Усвідомленість.
5. Психологічні техніки і прийоми керування негативними емоціями.

Література [6]; [7]; [10]; [11]; [39], с.119-130.

Змістовий модуль 5. Конфлікти та шляхи їх розв'язання

Тема 1. Конфлікти та їх особливості
1. Конфлікт як соціальне явище, його особливості.
2. Причини конфліктів.
3. Типи конфліктів.
4. Етапи конфліктів.

Література [6], с.33-38; [7]; [10]; [11].

Тема 2. Стратегії врегулювання конфліктів
1. Стратегії поведінки у конфлікті.
2. Шляхи подолання конфліктів.
3. Медіація як спосіб урегулювання конфліктів.

Література [6], с.33-38; [7]; [10]; [11].

Тематичний план навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин									
	денна форма					Заочна форма				
	усього	у тому числі				усього	у тому числі			
		лек	пр	лаб	с.р.		лек	пр	лаб	с.р.
1	**2**	**3**	**4**	**5**	**7**	**8**	**9**	**10**	**11**	**12**
Модуль 1.										
Змістовий модуль 1. Спілкування як основа організації взаємодії										
Тема 1. Основні характеристики спілкування	15	3	2	–	10	15	0	0	–	15
Тема 2. Спілкування як обмін інформацією і взаємодія	15	3	4	–	8	15	0	2	–	13
Разом за змістовим модулем 1	30	6	6	–	18	30	0	2	–	28
Усього годин	30	6	6	–	18	30	0	2	–	28
Змістовий модуль 2. Принципи та методи екологічного спілкування										
Тема 1. Екологія спілкування. Особисті кордони	15	3	4	–	8	15	2	0	–	13
Тема 2. Методи та прийоми екологічного спілкування	15	3	2	–	10	15	0	2	–	13
Разом за змістовим модулем 2	30	6	6	–	18	30	2	2	–	26
Усього годин	30	6	6	–	18	30	2	2	–	26
Змістовий модуль 3. Саморегуляція, психопрофілактика, ресурсозбереження										
Тема 1. Саморегуляція і ресурсозбереження	15	3	2	–	10	15	0	0	–	15
Тема 2. Профілактика емоційного вигорання і стресостійкість	15	3	4	–	8	15	0	2	–	13
Разом за змістовим модулем 3	30	6	6	–	18	30	0	0	–	28
Усього годин	30	6	6	-	18	30	0	0	–	28
Змістовий модуль 4. Емоційна компетентність										
Тема 1. Розвиток емоційної компетентності	30	6	6	–	18	30	2	2	–	26
Разом за змістовим модулем 4	30	6	6	–	18	30	2	2	–	26
Усього годин	30	6	6	–	18	30	2	2	–	26
Змістовий модуль 5. Конфлікти та шляхи їх розв’язання										
Тема 1. Конфлікти та їх особливості	15	3	2	–	10	15	0	0	–	15
Тема 2. Стратегії врегулювання конфліктів	15	3	4	–	8	15	0	2	–	13
Разом за змістовим модулем 5	30	6	6	–	18	30	0	2	–	28
Усього годин	30	6	6	–	18	30	0	2	–	28
Разом за курсом	150	30	30	–	90	150	4	10	–	136

Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	Вербальна і невербальна комунікація	2	2
2	Характеристика міжособистісної взаємодії, сприймання та розуміння в процесі міжособистісного спілкування	2	0
3	Структура та етапи спілкування. Порушення, труднощі і бар'єри спілкування	2	0
4	Принципи екологічного спілкування	2	0
5	Особисті кордони	2	0
6	Методи і прийоми екологічного спілкування	2	2
7	Засоби саморегуляції та ресурсозабезпечення особистості	2	0
8	Профілактика професійного вигорання	2	2
9	Техніки стресостійкості	2	0
10	Педагогічний такт як стратегія поведінки у спілкуванні	2	0
11	Принципи і прояви педагогічного такту	2	0
12	Розвиток емоційної компетентності педагога	2	2
13	Педагогічні конфлікти: види, причини, особливості	2	0
14	Стратегії поведінки у конфлікті	2	0
15	Засоби подолання конфліктів у педагогічній діяльності	2	2
	Разом	30	10

Самостійна робота

Розподіл годин самостійної роботи для студентів денної форми навчання:

- підготовка до семінарських занять – ***2-4 год. / 1 заняття***;
- підготовка до контрольних заходів – ***20-40 год. / 1 захід***
- підготовка проектних завдань - ***3–5 год. / 1 проєкт.***

Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Вид роботи	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	Підготовка до практичних робіт	30	30
2	Підготовка до контрольних заходів	15	36
3	Виконання проєктних завдань*	45	70
	Разом	90	136

6. Методи навчання. Засоби діагностики результатів навчання та методів їхнього демонстрування

Методи навчання:

1) на лекційних заняттях:
– лекція;
– пояснення;
– дискусія;
– диспут;
– ілюстрування;
– демонстрація;
– відеометод;
– майстер-клас
2) на семінарських заняттях:
– практична робота;
– фронтальне опитування;
– частково-пошуковий метод;
– спостереження.

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання:

- усні відповіді (семінарські заняття);
- проєктні (самостійні) роботи;
- контрольна робота.

7. Форми поточного та підсумкового контролю

Досягнення студента оцінюються за 100-бальною системою Університету.

Підсумкова оцінка навчального курсу містить оцінки з поточного контролю та оцінки підсумкового контролю. В кожного компонента своя частка в загальній системі оцінок, де студент може набрати від 60 балів до 100 балів. Під компонентом проміжних оцінок розуміються поточні оцінки протягом семестру.

Підсумкова оцінка навчального курсу є сумою проміжних оцінок (усна відповідь, проектні (самостійні роботи), реферат, контрольна робота (максимально 85 балів) й оцінки за контрольну роботу (максимально 15 балів).

Поточний контроль проводиться на кожному практичному занятті та за результатами виконання завдань самостійної роботи. Він передбачає оцінювання теоретичної підготовки здобувачів вищої освіти із зазначеної теми (у тому числі самостійно опрацьованого матеріалу) під час роботи на заняттях та набутих практичних навичок під час виконання завдань практичних і проєктних самостійних робіт, а також презентації результатів виконаних завдань та досліджень.

Зарахування кредитів навчального курсу можливо тільки лише досягнення результатів, запланованих РПНД, що виражається в одній із позитивних оцінок, передбачених чинним законодавством.

7. Форми контролю результатів навчальної діяльності студентів та їхнє оцінювання

Усні відповіді на семінарських заняттях	**Критерії оцінювання**
5	Відповідь правильна, повна, логічна, містить аналіз, систематизацію, узагальнення, містить аргументовані висновки з доречним ілюстративним матеріалом, може підкріплюватися коректними цитуваннями думок / поглядів учених.

4	Відповідь в цілому правильна, доволі повна, логічна; допущені несуттєві помилки та неточності у викладенні матеріалу.
3	Відповідь частково правильна, містить неточності, недостатньо обґрунтована з використанням неправильної / некоректної термінології.
2	Відповідь частково правильна, містить неточності, проте не містить жодних аргументів та ілюстративного матеріалу.
0	Студент не дає відповіді чи його відповідь містить значну кількість суттєвих помилок, не обґрунтована.
	Максимальна оцінка студента за цей компонент програми 25 балів (5 відповідей по 5 бали ДФН, 2 відповіді по 5 бали ЗФН).

Самостійна (проєктна) робота	**Критерії оцінювання**
10	Студент правильно виконує завдання в установлений термін, презентує аналітику різних наукових джерел, підбирає доречний ілюстративний матеріал, здійснює коректні та доцільні цитування, а також грамотно проводить експеримент і на високому рівні здійснює обробку його результатів.
8	Студент правильно виконує завдання в установлений термін, презентує аналітику різних наукових джерел, допускається незначних помилок у добірці ілюстративного матеріалу, здійснює коректні та доцільні цитування, в експериментальних роботах містяться незначні недоліки в обробці їхніх результатів.
6	Студент виконує роботу з порушенням установленого часу для цього виду роботи; дає в цілому правильну відповідь, але поверхнево чи з певними неточностями, подає недоцільні цитування та недоречні ілюстрації, а також виконує експериментальні роботи не на різнотипних мовленнєвих матеріалах та з недостатньою кількістю респондентів.
3	Студент виконує роботу з порушенням установленого часу для цього виду роботи; дає в цілому правильну відповідь, але не презентує аналітику різних наукових джерел, не підбирає доречний ілюстративний матеріал, не наводить коректні та доцільні цитування, проводить експерименти, проте не презентує обробку його результатів та не демонструє вміння робити висновки.
1	Студент виконує роботу з методичної допомоги викладача на кожному етапі проведення експериментів.
0	Студент не виконує роботи.
	Максимальна оцінка студента за цей компонент програми 50 балів (10 робіт по 5 балів ДФН, ЗФН).

Контрольна робота	**Критерії оцінювання**
ДФН 25-23 ЗФН 40-36	Робота виконана без змістових помилок (завдання I, II та III рівнів складності), містить точні відповіді на питання теоретичного характеру, правильно ідентифікує технологію і правильно виявляє брехню в тексті. Бал знижується в разі наявності орфографічних та пунктуаційних помилок.
ДФН 22-20 ЗФН	Робота представлена з повними та правильними відповідями всіх рівнів складності, студент правильно ідентифікує технологію профайлінгу і правильно структурує хід виявлення брехні в тексті, проте допускається

35-30	помилок шляхом упущення кількох відповідних маркерів. Бал знижується в разі наявності орфографічних і пунктуаційних помилок.
ДФН 19-16 ЗФН 29-25	Робота виконана з огріхами в описі технології профайлінгу, проте безпомилково виконано завдання I та II рівнів складності. В такій роботі завдання щодо детекції брехні в тексті виконано неправильно. Бал знижується в разі наявності орфографічних і пунктуаційних помилок.
ДФН 15-10 ЗФН 24-15	Робота виконана з неточностями у формулюванні дефініцій термінів (II рівень складності) та значними огріхами в описі технології профайлінгу (III рівень складності). Завдання щодо детекції брехні тексті виконано неправильно або не виконано взагалі. Бал знижується в разі наявності орфографічних і пунктуаційних помилок.
ДФН 9–5 ЗФН 14-5	Робота містить значну кількість помилок у завданнях усіх рівнів складності або незначну кількість помилок у завданнях I та II рівнів складності та відсутності виконання завдань III рівня. Бал знижується в разі наявності орфографічних і пунктуаційних помилок.
0	Робота не виконувалася.
	Максимальна оцінка студента за цей компонент програми 25 балів для ДФН, 40 бали для ЗФН

Форма контролю	**Максимальна кількість балів**	
	Денна форма	**Заочна форма**
Практичні заняття	15х2 бали = 30 балів	5х4 бали = 20 балів
Самостійна (проєктна) робота	15х3 бали = 45 балів	15х3 бали = 45 балів
Контрольна (письмова) робота	1х25 балів= 25 балів	1х35 бали = 35 бали
Всього	**100**	**100**

8. Критерії оцінювання результатів навчання

		Денне відділення		Заочне відділення	
		Вид роботи	Кількість балів	Вид роботи	Кількість балів
ЗМ 1	Т1	Відповідь на семінарському занятті	2		
		Самостійна (проєктна) робота	3	Самостійна (проєктна) робота	3
	Т2	Відповідь на семінарському занятті	4	Відповідь на семінарському занятті	4
		Самостійна (проєктна) робота	6	Самостійна (проєктна) робота	6
ЗМ 2	Т1	Відповідь на семінарському занятті	4		
		Самостійна (проєктна) робота	6	Самостійна (проєктна) робота	3
	Т2	Відповідь на семінарському занятті	2	Відповідь на семінарському занятті	4
		Самостійна (проєктна) робота	3	Самостійна (проєктна) робота	6
ЗМ 3	Т1	Відповідь на семінарському занятті	2		
		Самостійна (проєктна) робота	3	Самостійна (проєктна) робота	3
	Т2	Відповідь на семінарському занятті	4	Відповідь на семінарському занятті	4
		Самостійна (проєктна) робота	6	Самостійна (проєктна) робота	6
ЗМ 4	Т1	Відповідь на семінарському занятті	4		
		Самостійна (проєктна) робота	6	Самостійна (проєктна) робота	3
	Т2	Відповідь на семінарському занятті	2	Відповідь на семінарському занятті	4
		Самостійна (проєктна) робота	3	Самостійна (проєктна) робота	6
ЗМ 5	Т1	Відповідь на семінарському занятті	2		
		Самостійна (проєктна) робота	3	Самостійна (проєктна) робота	3

	Т2	Відповідь на семінарському занятті	4	Відповідь на семінарському занятті	4
		Самостійна (проєктна) робота	6	Самостійна (проєктна) робота	6
Контрольна робота			25	Контрольна робота	35
Підсумковий контроль		Залік		Залік	
Сума			100		100

9. Засоби навчання

Наочним матеріалом для лекційних занять послужать передусім мультимедійні засоби (комп'ютерні презентації); відеоматеріали (навчальні кінофільми, а також інтерв'ю, виступи тощо як фактографічний матеріал).

На практичних заняттях прислужиться бібліотечних фонд Університету та електронні репозитарії світу.

Під час виконання завдань самостійної роботи доцільним стане використання бібліотечного фонду та енциклопедій, словників, довідників.

10. Рекомендовані джерела інформації

Основна література

1. Бралатан В. П. Професійна етика [Текст]: навч. посіб. / В. П. Бралатан, Л. В. Гуцаленко, Н. Г. Здирко.- Київ: Центр учбової літератури, 2011. - 312 с.
2. Васильєва М.П. Основи педагогічної деонтології: навч. посіб./ М.П.Васильєва. – Хар ків: Нове слово, 2003. – 200 с.
3. Васянович Г.П. Педагогічна етика: навч.-метод. посіб. / Г.П.Васянович. – Львів: Нор ма, 2005. – С.344.
4. Матійків І. М. Тренінг емоційної компетентності: навч.-метод. посібник. К.: Педагог ічна думка, 2012. 112 с.
5. Педагогічна риторика: історія, теорія, практика: монографія / [О. А. Кучерук, Н. Б. Голуб, О. М. Горошкіна, С. О. Караман та ін.]; за ред. О. А. Кучерук. – Київ: КНТ, 2016. – 258 с.
6. Середа І.В. Педагогічна деонтологія, риторика та культура мовлення: навчально-методичний посібник / І.В.Середа. – Миколаїв: Іліон, 2020. – 184 с.
7. Середа І. В. Самовиховання і саморегуляція особистості: основи самоефективності: М етодичні рекомендації. Миколаїв: Іліон, 2021. 162 с.
8. Стахів М.О. Український комунікативний етикет : навч.- метод. посіб. / М.О. Стахів. – К. : Знання, 2008. – 245 с.
9. Хоружа Л.Л. Етичний розвиток педагога [Текст] : навчальний посібник для студ. вищ. навч. закладів / Л. Л. Хоружа ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України. - Київ: Академв идав, 2012. - 208 с.
10. Цимбалюк І.М. Психологія спілкування: Навчальний посібник. – К.: ВД «Професіона л, 2004. – 304 с.
11. Філоненко М.М. Психологія спілкування. Підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 224.
12. Як спілкуватися екологічно: 4 правила ненасильницької комунікації. URL: https://bit.ua/2020/11/ecological-communication/ (дата звернення: 15.12.2022)

Допоміжна література

1. Абрамович С.Д., Чікарькова М.Ю. Мовленнєва комунікація: Підручник. - К.: Центр навчальної літератури, 2004. - С. 249-293.
2. Абрамович С.Д., Чікарькова М.Ю. Риторика: Навч. посібник. - Львів: Світ, 2001.- 119 С. 133-136.
3. Бєлих О. М. Проблеми на рівні невербальних комунікацій / О. М. Бєлих // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – №7. – 2010. – С. 305-309.
4. Блощинська В.А. Етика. Практикум: навч. посіб./ В.А.Блощинська. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 248 с.
5. Бобир О. Етикет учителя: навч.-метод. посіб./ О.Бобир. – К.: Ленвіт, 2004. – 192 с.
6. Гільман А. Ю. Саногенне мислення як чинник протидії емоційного стресу в навчальн ій діяльності студента // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». С ерія «Психологія і педагогіка», 2015. Випуск 30. С.43-49.
7. Голдінг Софі. Як залишатися позитивним і визволити свого внутрішнього оптиміста/ пер. з англ. М.Козиренко. Харків: Вид-во «Ранок»: «Фабула», 2020. 160 с.
8. Голуб Н. Б. Риторика у вищій школі : монографія / Н. Б. Голуб. – Черкаси: Брама-Ук раїна, 2008. – 400 с.
9. Грінькова В. Аксіологічний підхід до проблеми педагогічної культури майбутнього в чителя // Шлях освіти. – 2002. - № 2. – С.2-6.
10. Ґоулдман Д. Емоційний інтелект /Деніел Ґоулдман ; пер. з англ. С. Л. Гумецької. Х.: Віват, 2022. 512 с. (Серія «Саморозвиток»)
11. Дорошенко С.І. Основи культури і техніки усного мовлення. – Харків: „ОВС”, 2002. – 245с
12. Емоційний серфінг. URL: https://elle.ua/otnosheniya/psihologija/praktika-emotional-surfing-dlya-regulyacii-negativnih-emociy/ (дата звернення: 20.12.2022)
13. Етика: Навч. посібник / В.О. Лозова, М.І. Панов, А.О. Стасевська та ін.. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 224с.
14. Зязюн І.А. Гуманістична стратегічна теорія і практика навчального процесу: Спец. ви пуск // Рідна школа. – 2000. - № 8. – С.12-14.
15. Лозовой В.О. Етика: навч. посіб. /В.О.Лозовой, М.І.Панов, О.А.Стасевська та ін. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 224 с.
16. Мамчур Лідія. Формування мовно-риторичної компетентності майбутнього вчителя-словесника / Лідія Мамчур // Проблеми підготовки сучасного вчителя 2013. – № 8 (Ч. 2). – С.182-186.
17. Іванцев Л.І. Становлення особистості майбутнього вчителя як суб’єкта життєтворчос ті. Дис. канд. пс. наук / Людмила Ігорівна Іванцев. К., 2003. 180 с.
18. Ковальова І.О. Імідж сучасного спеціаліста. – Харків: ХНУ, 2001. - 310 с.
19. Комарова І. Культура педагогічного спілкування вчителя. // Шлях освіти. – 2001. - № 1. – С. 31-34
20. Компетентнісно зорієнтована професійна підготовка майбутніх фахівців спеціальної та інклюзивної освіти : монографія / Н. В. Савінова, І. В. Середа, В.А. Кисличенко та ін. Мико лаїв. Миколаїв : видавець Румянцева Г. В., 2022. 188 с.
21. Кубрак О. В. Манера поведінки, пози, жести – невербальна мова / О. В. Кубрак // Ети ка ділового та повсякденного спілкування: навч. посібник. – Суми : ВТД Університетська книг а, 2005. – 234 с.
22. Львів М. Р. Риторика. Культура мови: навчальний посібник для педагогічних спеціальностей вузів / М. Р. Львів. – М. : Академія, 2002. – 272 с.
23. Махній М. М. Невербаліка і культура / М. М. Махній. – К. : Blox. ua, 2009. – 327 с.
24. Мацько Л.І., Мацько О.М. Риторика: Навч. посіб. – 2-ге вид. – К.: Вища шк., 2006. – 311 с.

25. Мацько Л. Стратегія мовної освіти в Україні / Л. Мацько // Педагогічна газета, 2004. – № 5 (118). – С. 3.
26. Мільто Л.О. Методика розв'язання педагогічних задач: навч. посіб., 2-е вид., перероб л. і доп. – Харків: Ранок-НТ, 2004. – 152 с.
27. Нечепоренко Л.С. Онтопедагогічна та інвайронментальна педагогіка. – Харків: ХНУ, 2001. - 238 с.
28. Нещерет В. К. Саморегуляція як системно організований процес внутрішньої психічн ої активності студентів // «Молодий вчений» • № 4 (44) • квітень, 2017. С. 405-409.
29. Ораторське мистецтво: [підручник] / М. П. Требін, Г. П. Клімова, Н. П. Осипова та ін. ; за ред. М. П. Требіна, Г. П. Клімової. – Х.: Право, 2013. – 208 с.
30. Професійна етика вчителя: час і вимоги / За заг.ред. Б.М.Жебровського. – К., 2000.
31. Психологічні прийоми, щоб впоратися зі своїми емоціями URL: https://lux.fm/lifestyle_t4 (дата звернення: 19.12.2022)
32. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування / Я. Радевич-Винницький. – Л ьвів : СПОЛОМ, 2001. – 223 с.
33. Розквас А. Ключові типи відновлення енергії. URL: https://vikna.tv/ru/dlia-tebe/psykholohiia/kak-vosstanovit-svoj-vnutrennij-resurs-effektivnye-sovety/ (дата звернення: 20.12.2022)
34. Сагач Г. М. Риторика / Г. М.Сагач. – К. : Ін Юре, 2000. – 567 с.
35. Санд Ілсе. Компас емоцій. Як зрозуміти свої почуття / Ілсе Санд; перекл. З англ. Т. М икитюк. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2019. 160 с.
36. Сербенська О. Культура усного мовлення : практикум : навч. посіб. / О. Сербенська. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 216 с.
37. Середа І.В. Активізація самовиховання студентів: виховна робота у ВНЗ: Монограф ія. Миколаїв: «Іліон», 2008. 276 с.
38. Середа І.В. Корекційно-вихована діяльність педагога у сучасних закладах освіти: монографія / Н.В.Савінова, І.В.Середа, Н.В.Стельмах. – Миколаїв: Іліон, 2019. – 190 с.
39. Середа І.В. Основи психосоматики : навчально-методичний посібник для самостійної роботи студентів з курсу за змішаною формою навчання. Миколаїв : Видавець Румянцева Г. В., 2022. 156 с.
40. Середа І.В. Педагогічний супровід самовиховання студентів // В.О.Сухомлинський – майбутньому педагогу: наук.-метод. посібник. Миколаїв: Вид-во «Іліон», 2004. С.151-162.
41. Середа І. В. Саногенне мислення і саморегуляція як засоби профілактики психосомат ичних захворювань // Scientific Journal Virtus Issue # 60, January, 2022.
42. Середа І.В., Пєхота О.М., Старовойт Л.В. Твоє життя – твій головний проект: технол огія самовиховання: навчальний посібник. Миколаїв: Іліон, 2012. 244 с. (Серія «Педагогічна ос віта – ХХІ»).
43. Середа І.В. Шляхи формування деонтологічної культури майбутнього спеціального педагога. Актуальні питання гуманітарних наук. Вип 47, том 4, 2022 с.198-203. https://doi.org/10.24919/2308-4863/47-4-33
44. Sereda I. Orientation of the educational process of the humanities faculties of the university on activation self-education of students // Pedagogy, Volume 92, Number 8, 2020. 1159-1180. (Болга рія, «Аз-буки»)
45. Sereda I., Karskanova S. Influence of psychological and pedagogical features of students o n their activity in self-education // Pedagogika-Pedagogy, Volume 93, Number 8, 2021, 1065-1087. h ttps://doi.org/10.53656/ped2021-8.04
46. Сергєєнкова О.П. Самопізнання: Навчально- методичний посібник. Черкаси: Видаве ць Чебаненко Ю.А., 2011. 334 с.
47. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості. Підручник. – К.: Міленіум, 2006. – 346с.
48. Тимошенко Н.Л. Корпоративна культура. Діловий етикет: Навч. посібник. - К.: Знання, 2006. - 391 с. - (Вища освіта ХХІ століття)

49. Тофтул М.Г. Етика: підручик для вузів. - 2-ге вид., випр., допов. - К.: Академія, 2011. - 437 с.
50. Уварова А.М. Формування риторичної майстерності майбутнього вчителя: Навчально-методичний посібник для педагогічних університетів. – Суми: СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2007. – 132 с.
51. Хоружа Л.Л. Гуманний учитель: утопія чи реальність? // Директор школи: Науковометодичний журнал. – 2002. - №2. – С.42-48.
52. Хоружа Л.Л. Гуманізація як системо утворюючий компонент реформування сучасної освіти і виховання // Освіта на Луганщині. – 2002. - № 2(17). – С.59-66.
53. Хоружа Л.Л. Етична компетентність майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика: монографія / Л.Л.Хоружа. – К.: Преса України, 2003. – 319 с.
54. Хоружа Л.Л. Педагогічна деонтологія: навч. – метод. посіб. /Л.Л.Хоружа. – К.: КМПУ імені Б.Д.Грінченка, 2008. – 96 с.
55. Фенвік А. Червоні прапорці, зелені прапорці: як розпізнати токсичну поведінку / Алі Фенвік ; пер. з англ. О. Савінової. - Харків : Книжковий Клуб "Клуб Сімейного Дозвілля", 2024. - 384 с.
56. Якубовська О.М., Гапійчук І.М. Основи дидактичної взаємодії: Навч.-метод. посібник до спецкурсу. – Вінниця: Велес, 2001. – 108 с.

Інформаційні ресурси в інтернет

1. Національна бібліотека України ім. В. Вернадського http://www.nbuv.gov.ua/
2. Сайт Міністерства освіти та науки України http://www.mon.gov.ua/
3. Сайт Національної академії педагогічних наук України http://naps.gov.ua/